

سخن آغازین

از زمانی که دولت-ملت همراه با شکل‌گیری مدرنیته در اروپا تشکیل شد، یکی از مهمترین موضوعات مورد مطالعه علوم سیاسی مدرن و جامعه‌شناسی سیاسی رابطه متقابل دولت و ملت بوده است. با شکل‌گیری دولت-ملت در جوامع غیراروپایی در قرون ۱۹ و ۲۰، موضوع نوع مناسب رابطه متقابل دولت و ملت اولویت بیشتری پیدا کرد. البته باید توجه داشت که با وجود اختلافات شرایط تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جوامع بشری، تکوین دولت‌ملت در جوامع مختلف دینا فرایند یکسانی نداشته است، بلکه انواع دولت-ملت‌ها با ویژگی‌های مختلف تشکیل شده است. بعلاوه، در اغلب کشورهای به اصطلاح «جهان سوم» یا «در حال توسعه» در فرایند تکوین دولت-ملت‌ها علاوه بر عوامل نامساعد داخلی، عوامل خارجی نیز اثر گذاشته و سبب شده دولت ایجاد شده رابطه متوازن و متناسبی با ملت و سایر نهادهای اجتماعی برقرار نکرده و انواع کژریختی‌ها، ناکارکردی‌ها و کژکارکردی‌ها را به وجود آورد. در نتیجه، به سبب فرایند مختلف تکوین و اختلاف در شرایط اجتماعی-تاریخی دولت-ملت‌ها، نمی‌توان بطور کلیشه‌ای رابطه مناسب یکسانی بین همه دولت‌ها و ملت‌ها یافت و آن را برای همه دولت-ملت‌ها تجویز کرد؛ بلکه باید برای هر دولت-ملتی متناسب با شرایط خاص آن جامعه موضوع مورد مطالعه قرار گرفته و روابط مناسب و کارآمدی شناسایی و تجویز گردد.

این وضعیت شامل تکوین دولت- ملت در ایران نیز می‌باشد. عوامل داخلی نامساعد و عوامل خارجی مداخله‌گر سبب شده‌اند رابطه متقابل دولت و ملت در ایران در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی متوازن و متناسب نباشد. در دوره پهلوی شکاف بزرگ و رابطه ناکارآمدی بین دولت و ملت در همه زمینه‌ها وجود داشت، که سبب بحران مشروعیت رژیم پهلوی و در نهایت انقلاب اسلامی و سقوط آن شد. پس از انقلاب اسلامی با دگرگونی‌ها و اصلاحاتی که در این رابطه انجام شد رابطه دولت و ملت هماهنگ‌تر و متوازن‌تر گردید. اما بخشی از کزریختی‌ها و کژکارکردی‌های دوره قبل به دوره جدید منتقل شده و عوامل داخلی و خارجی جدید نیز به آن افزوده شده، و سبب شده است که هنوز در بعضی از زمینه‌ها رابطه متقابل دولت و ملت و سایر نهادهای اجتماعی و مدنی کارآمدی لازم را نداشته و شکاف‌هایی وجود داشته باشد، و در نتیجه آن آسیب‌های جدی در بعضی از زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به وجود آید، که لازم است با بررسی و مطالعه عالمانه و واقع بینانه این روابط از منظر علوم اجتماعی مختلف شکاف‌های موجود شناخته شده و راهکارهای مناسب جهت رفع و کاهش آنها پیشنهاد شود. از آنجا که، همچنان که اشاره رفت، برای شناخت وضعیت این روابط و راهکارهای کارآمد جهت رفع آنها فرمول استاندارد و از پیش ساخته شده مناسبی وجود ندارد، ضرورت دارد اندیشمندان علوم اجتماعی مختلف کشور با پژوهش و رهیافت و دیدگاه‌های بومی موضوع را بررسی کرده و پیشنهادهای کاربردی و قابل اجرا در شرایط ایران مطرح کنند، و مسئولان جامعه نیز با به‌کارگیری راهکارهای پیشنهادی و انجام اصلاحات لازم، هماهنگی، توازن، و همدلی و هم‌زمانی بیشتری بین دولت و دولتمردان از یک طرف، و ملت، شهروندان و نهادهای اجتماعی از طرف دیگر برقرار کنند، تا آسیب‌های اجتماعی موجود، از جمله فقر، بیکاری، اعتیاد، فساد و غیره که غالباً نتیجه این شکاف‌ها است کاهش یافته و کیفیت زندگی مادی و معنوی ملت صبور و بردبار ایران افزایش یابد.

سخن آغازین ... ۳

همایش «بررسی نظری و عملی روابط دولت و ملت در ایران» به این منظور برگزار گردید که نخبگان علمی کشور به این موضوع مهم توجه خاصی نموده و در این زمینه تامل و تفکر و تحقیق کنند تا شناخت بهتری از نوع روابط موجود دولت و ملت در ایران حاصل شود، شکاف‌ها و آسیب‌های احتمالی موجود شناخته شود، و سیاست‌های مناسبی برای ترمیم و اصلاح و کارآمد کردن این روابط پیشنهاد شود. این ویژه‌نامه فصلنامه علوم اجتماعی حاوی تعدادی از مقالات ارائه شده در همایش است، که امید است بتواند حساسیت بیشتر متخصصان کشور را به این موضوع اساسی جلب کند، تا علاوه بر ملاحظه تنوع موضوعات موجود در این زمینه و بهره‌برداری از این مقالات، تحقیقات بیشتری را در این حوزه به انجام رسانند. بدیهی است که سایر مقالات ارائه شده در کنفرانس در مجموعه مقالات کنفرانس به طبع خواهد رسید.

دکتر محمد حسین پناهی

مدیر مسئول فصلنامه علوم اجتماعی

و دبیر همایش بررسی نظری و عملی رابطه دولت و ملت در ایران